

Cyrkowy Gdańsk, czyli sztuka cyrkowa dawniej i dziś

Dominika Knap

Program Oddolna Kultura Instytutu Kultury Miejskiej – Gdańsk 2025

Wstęp

W ramach projektu „Cyrkowy Gdańsk” i programowi Instytutu Kultury Miejskiej w okresie wrzesień-listopad 2025 roku realizowałam badania na temat sztuki cyrkowej w Gdańsku. Pojęcie cyrku w szerokim kontekście to widowiska, pokazy uliczne, ale także działania edukacyjne z obszaru pedagogiki cyrku, środowisko cyrkowe oraz elementy sztuki cyrkowej wykorzystywane w działaniach artystycznych.

Metodologia i zakres badań

Podczas swojego badania skupiłam się na metodach jakościowych, eksploracyjno-wydobywczych. Analizowanym przeze mnie materiałem były informacje o dawnych wydarzeniach cyrkowych, kuglarskich i widowiskowych (szczególnie zgromadzone w Dzienniku Bałtyckim), materiały zgromadzone na Wystawie Sztuki Cyrkowej w Państwowej Szkole Sztuki Cyrkowej w Julinku oraz w Bibliotece Polskiej Akademii Nauk w Gdańsku oraz literatura specjalistyczna. Ponad to istotnym materiałem były wywiady jakościowe indywidualne i grupowe przeprowadzone z specjalistami/kami, osobami tworzącymi środowisko cyrkowe oraz świadkami historii. Wywiady indywidualne przeprowadziłam z Anetą Dębek-Moszczyńską – założycielką firmy Mosaic – cyrkowe animacje, Katarzyną Smukowską – animatorką środowiska cyrkowego, menadżerką Projektorni Gdańskiego Archipelagu Kultury, Martą Szotyńską – artystka cyrkowa, członkinią grupy Mamadoo, Kamilem Maleckim – żonglerem i artystą cyrkowym, Maciejem Stankiewiczem – żonglerem, artystą i inicjatorem wydarzeń cyrkowych, Dawidem Świsłkiem – iluzjonistą, artystą ulicznym oraz z Sarą Warzyńską - pracowniczką Gdańskiego Archipelagu Kultury oraz producentką kreatywną Międzynarodowego Festiwalu Teatrów Plenerowych i Ulicznych. Oprócz tego rozmowy grupowe z seniorkami i seniorami, mieszkańcami/nkami Gdańska, z którymi prowadzę zajęcia cyrkowe przeprowadziłam w Oliwskim Ratuszu Kultury, Domu Sąsiedzkim Fundacji Nova oraz Projektorni GAK. Dla kierunku badań także znaczenie miały rozmowy z specjalistami – teatrologiem, szczególnie zainteresowanym sztuką cyrkową, czyli Grzegorzem Konfrasiukiem oraz Januszem Sejbukiem opiekunem Wystawy Sztuki Cyrkowej w Państwowa Szkoła Sztuki Cyrkowej.

Celem badawczym mojego projektu było zbadanie i opisanie zjawiska cyrku, kuglarstwa oraz nowego cyrku w Gdańsku w perspektywie historycznej i współczesnej, ze szczególnym uwzględnieniem ich wpływu na kulturę i życie kulturalne miasta. Projekt miał na celu identyfikację przestrzeni i kontekstów występów cyrkowych oraz próbę uzupełnienia luki

badawczej dotyczącej rozwoju cyrku na Pomorzu oraz upowszechnienie wiedzy o cyrku jako istotnym, choć mało zbadanym zjawisku kulturotwórczym, edukacyjnym i animacyjnym.

Perspektywa historyczna, czyli o cyrku w Gdańsku w poprzednich wiekach

Historia cyrku w Gdańsku jest związana głównie z kulturą widowiskową, jednak odbiór takich pokazów zmieniał się na przestrzeni wieków. W okresie XVII i XVIII wieku sztuki cyrkowe funkcjonowały podczas wydarzeń miejskich, uroczystości reprezentacyjnych i spotkań patrycjatu. Wspominane są występy tancerzy na linie w Dworze Artusa, podkreślając żywiołowy odbiór publiczności. Oprócz tego pokazy z elementami towarzyszyły także uroczystym pochodom wjazdowym monarchów na Długi Targ. Tworzono tam inscenizacje z udziałem tancerzy, akrobatów, maszyn scenicznych i muzyki. Był to teatr ruchu z kuglarstwem, które w tamtym czasie często były prezentowane także w innych miastach europejskich. Istotną okazją do obejrzenia cyrkowych umiejętności był także Jarmark św. Dominika, podczas którego już od XV wieku były elementy oprawy artystycznej. W XVIII wieku pojawił się pokaz cyrkowy z numerami z woltyżerki.

Później, bo w XIX wieku cyrki najczęściej wyjeżdżały w trasy objazdowe, więc pojawiały się także w Gdańsku. Widowiska często były realizowane na Targu Drzewnym, Pokazywano najczęściej siłaczy, akrobatykę, ogień i teatry lalek, a występy gromadziły nie tylko mieszkańców miasta, ale też przyjezdnych. Rozwój infrastruktury widowiskowej potwierdza funkcjonowanie letniego Teatru Tivoli (od 1849 r.), gdzie prezentowano występy akrobatyczne i mimiczne (w 1855 r. głośny pokaz wiedeńskiej trupy akrobatyczno-mimicznej). Na początku XX wieku głównymi miejscami występów były Targ Sienny oraz Sporthalle, czyli dzisiejsza Opera Bałtycka. Na Targu Siennym gościły duże międzynarodowe przedsięwzięcia, takie jak Cyrk Straßburger w 1919 r. czy Cyrk Henny w 1921 r. Sporthalle natomiast regularnie gościła pokazy akrobatyki, iluzji i tresury zwierząt. W prasie szczególnie opisywano przyjazd Cyrku Franza Althoffa w roku 1940, kiedy jeden z numerów wykonywała grupa słoni indyjskich oraz pokazy Cyrku Buscha w 1935 r. odznaczające się reprezentacyjnym pochodem artystów i zwierząt. Co ciekawe Cyrk Buscha zwrócił uwagę już swoim przyjazdem, ponieważ przybył specjalnym pociągiem, którym jechało ponad 300 artystów i 400 zwierząt. Dysponował czteromasztowym namiotem na 4500 widzów oraz basenami używanymi później w pantomimie wodnej „Zemsta Kalifa”.

Cyrk po II wojnie światowej jako sztuka dla mas i prezentacja ideologii

Po 1945 roku światowej Gdańsk stał się jednym z kluczowych ośrodków objazdowej sztuki cyrkowej w Polsce. Analiza wzmianek i artykułów z „Dziennika Bałtyckiego” pokazuje, że najczęściej cyrki stacjonowały na Placu Zebrań Ludowych. W tym miejscu można było zobaczyć grupy polskie i zagraniczne, m.in. Cyrk Arena, Cyrk Warszawa, Cyrk Poznań, Cyrk Gryf, a także cyrki radzieckie czy szwedzkie. Prasa wielokrotnie opisywała tłumy widzów oraz kolejki do kas. Oprócz tego miejsca cyrk rozstawiał się także w pobliżu Bramy Oliwskiej i Opery Bałtyckiej, we Wrzeszczu, w Hali Stoczni Gdańskiej oraz przy ul. Wałowej. Oprócz regularnym pokazów w Gdańsku można było obejrzeć także pokaz akrobacji i żonglerski w ramach I Międzynarodowego Festiwalu Sztuki Cyrkowej w 1956 r. Było to objazdowe widowisko, ważne dla PRL-owskiej propagandy oraz rozrywki dla mas. „Dziennik Bałtycki” opisuje niejednokrotnie pozytywne przyjęcie numerów cyrkowych. Wspomnienia z jednego z pokazów w 1953 r. obrazują scenę, w której, „w powietrzu śmigają jabłka, klucze, pudełka zapalek i pomidory... a cały namiot trząsł się jak w konwulsjach”. Publiczność chciała też widzieć ryzyko na scenie oraz wymagała nowych programów artystycznych. W tym czasie cyrk pełnił funkcję masowej rozrywki, silnie wpisanej w narrację ideologiczną PRL-u, promującą kolektywność, nowoczesność i dostępność kultury dla szerokiej publiczności. Cyrk funkcjonował jako przestrzeń zniesienia codziennych norm, w której ryzyko oraz humor stawały się elementem grupowego doświadczenia tak chętnie opisywanego przez lokalną prasę.

Oprócz występów stricte cyrkowych istotne znaczenie dla kultury miasta po wojnie miał Cyrk Rodziny Afanasjewa działający w latach 1959–1965. Był to teatr eksperymentalny posługujący się poetyką klauna, improwizacją i nieliniarną strukturą. Afanasjewowie określali swoje przedstawienia jako „cyrk-poemat”, a ich działalność miała duże znaczenie dla ruchu awangardowego.

Zmiany w cyrku po 1989 roku – od spektakli do działań społecznych

Po transformacji ustrojowej w Polsce cyrk także się zmienił, a skutki jego prywatyzacji są widoczne do dziś. Tradycyjne cyrki namiotowe stopniowo traciły na znaczeniu, a klasyczne widowiska spotykały się z mniejszym zainteresowaniem. W Europie Zachodniej w sztuce cyrkowej doszło do znaczących zmian w latach 70., gdy artyści cyrkowi zaczęli swoją sztukę prezentować także w innych kontekstach (na scenach teatralnych, w widowiskach ulicznych), zaczął rozwijać się nowy cyrk, który nie zawierał już tresury zwierząt, a silnie inspirował się teatrem, tańcem i sztuką współczesną. Ponad to w Niemczech rozwijała się prężnie pedagogika

cyrku, która metody cyrkowe wykorzystywana w kontekstach animacyjnych i edukacyjnych. Wpływ tych wydarzeń był znamieny dla sztuki cyrkowej w Polsce pod koniec XX wieku. W Gdańsku kluczową rolę w tym procesie odegrał Międzynarodowy Festiwal Teatrów Plenerowych i Ulicznych FETA organizowany od 1997 r., który łączył różnorodne formy teatralne i widowiskowe z elementami nowocyrkowymi. W pokazach plenerowych podczas tego wydarzenia pojawiała się akrobatyka powietrzna, klaunada, żonglerka, taniec z ogniem, sztuczlarze oraz formy multimedialne.

W tym czasie rozwijało się także lokalne środowisko cyrkowe, które prosperuje do dziś. Jest to ruch oddolny tworzony zarówno przez pasjonatów cyrku, jak i osoby zajmujące się tym zawodowo. W rozmowach z osobami zajmującymi się cyrkiem lokalnie kształtuje się obraz grupy działającej oddolnie, pozbawionej stabilnego zaplecza instytucjonalnego i rozwijającej się głównie dzięki sporadycznym inicjatywom. Działania aktualnego środowiska cyrkowego w Gdańsku miały charakter spontaniczny, wiązały się z poszukiwaniem innych hobbistów, wymianą doświadczeń i organizacją miejsca na trening. Badani często podkreślali, że pierwsze treningi realizowano w miejscach niezagospodarowanych – lasach, placach czy parkach. W pierwszych latach aktywności Gdynia była ważniejszym ośrodkiem niż Gdańsk, bo tam odbywały się wydarzenia ściągające cyrkowców z całego kraju - Gdyński Weekend Kuglarski oraz Festiwal Rytmu i Ognia Frog. Dopiero później organizowane treningi cyrkowe w Gdańsku przyczyniły się do rozwoju osób w tym mieście. Od 2006 roku organizowano oddolnie spotkania, które były ogłaszane za pomocą mediów społecznościowych. Wykorzystywano różne przestrzenie, m.in. sale Politechniki Gdańskiej, Akademii Wychowania Fizycznego, Uniwersytetu Gdańskiego, Stacji Orunia Gdańskiego Archipelagu Kultury, Zakładu Kulturalnego, przestrzeń Teatru Leśnego, Parku Oliwskiego czy Parku Regana. Jednak żadne z tych miejsc nie było stałym punktem, w który spotkania odbywałyby się dłużej niż dwa lata. Aktualnie od dwóch lat cotygodniowe i bezpłatne spotkania cyrkowe są organizowane w Projektorni GAK w Brzeźnie. W tej placówce także w październiku 2024 oraz 2025 roku odbył się Open Stage, czyli pokaz cyrkowy, w którym mogła wystąpić i spróbować swoich sił każda chętna osoba, oprócz tego miejsce wtedy miało również wspólne fire show i wystawa na temat cyrku. Podczas rozmów wynikało, iż brak stabilnej przestrzeni treningowej jest największą barierą dla rozwoju i integracji środowiska, szczególnie że obiekt to ćwiczeń cyrkowych musi spełniać konkretne warunki. W sezonie letnim często pasjonaci cyrku spotykają się w plenerze, niegdyś taką funkcję pełnił Park Oliwski. W okresie wiosny i lata 2025 Cyrkowe Jamy organizowała Fundacja Ośmiornice Kreatywności. Był to otwarty trening w Parku Regana,

podczas którego oprócz bardziej znanych dyscyplin cyrkowych można było także nauczyć się akrobatyki na chustach czy chodzenia po taśmie – slackline.

Struktura środowiska jest wyraźnie rozproszona i niestabilna, co wynika z jego silnej zależności od jednostkowych liderów, którzy na przestrzeni lat także się zmieniali, braku trwałych mechanizmów organizacyjnych oraz silnej instytucji opiekującej się środowiskiem. W obecnej chwili zaspokoić te potrzeby może Projektornia GAK oraz Fundacja Ośmiornice Kreatywności. Instytucje te wspólnie realizują także projekty związane z pedagogiką cyrku i promocją sztuki cyrkowej wśród grup senioralnych.

Moi rozmówcy wskazali także na trudności związane z ogólnym odbiorem sztuki cyrkowej, która kojarzy się szczególnie z błazenadą, klaunadą i tresurą zwierząt, czym grupy nowocyrkowe się nie zajmuje, za to walczą z stereotypowym wyobrażeniem o cyrku. Badani podkreślali, że mieszkańcy Gdańska często nie rozróżniają tradycyjnego cyrku od nowego cyrku. Zmienić to mogą liczne pokazy artystyczne, które można obejrzeć na wydarzeniach plenerowych czy miejskich. W latach ubiegłych aktywne były grupy ogniowe - Mamadoo, Flagrantis, Taro, które występowały na różnych wydarzeniach także poza Gdańskiem. Obecnie działa okazjonalnie jedynie grupa Mamadoo, jednak powstały także nowa grupa Poparzeni, część osób występuje także solowo. Okazją do takich pokazów było wydarzenie Obrazy ogniem malowane tworzone w dzielnicy Zaspa czy finały Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy. Osoby tworzące grupy cyrkowe czy fireshow stawiają na budowanie oprawy artystycznej oraz dążą w swojej pasji do profesjonalizacji i zmiany postrzegania pokazów ognia czy samego cyrku. Oprócz tego na terenie Gdańska działa firma Mosaic – cyrkowe atrakcje, która w estetyce cyrku realizuje wydarzenia komercyjne czy warsztaty dla rodzin. Artyści z Mosaic często pojawiają się z swoimi pokazami oraz jako szrudlarze na Jarmarku Bożonarodzeniowym, Jarmarku Dominikańskim, dniach rodziny czy paradach tematycznych. Jak zaznacza Aneta Dębek-Moszczyńska jej firma ma już swoją rozpoznawalność, wyróżniają ich kolorowe stroje oraz skala realizacji, ponieważ nie ma wielu podobnych działań w Trójmieście. Osoby zaangażowane w Mosaic prowadzą zajęcia cyrkowe przy okazji wydarzeń plenerowych, jednak nie są to stałe działania dla dzieci czy młodzieży. Obecnie w ofercie Gdańska brak stałych zajęć cyrkowych czy działania grup dziecięco-młodzieżowej. Jedynie w Oliwskim Ratuszu Kultury organizowane są raz w miesiącu zajęcia rodzinne Cyrkosensoryka oraz Fundacja Ośmiornice Kultury realizuje cykle zajęć cyrkowo-ruchowych dla grup senioralnych czy dla osób z niepełnosprawnościami (spotkania w domach sąsiedzkich

oraz miejscach prowadzonych przez Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną).

Wnioski i rekomendacje

Temat cyrku jest bardzo obszernym zagadnieniem, zarówno z perspektywy kulturotwórczej, jak i społecznej. Taki projekt to za mało, by zgłębić jego wielowątkowość i pełną historię. Niemniej zauważalne jest, że sztuka cyrkowa od dawien dawna była obecna w życiu Gdańska, choć obecnie ma ona inną formę. Tak jak i w innych miejscach na świecie cyrk nie jest już dostępny jedynie podczas prezentacji w namiocie cyrkowym. Zgromadzony materiał wskazuje, że obecnie to oddolne środowisko cyrkowe chce zmienić obraz tej formy sztuki oraz pokazać jej oddziaływanie artystyczne, edukacyjne i animacyjne. Tym samym cyrk w Gdańsku jawi się jako pole działań, które wymaga wsparcia zarówno organizacyjnego, infrastrukturalnego, jak i finansowego. Jak mówili zgodnie moi respondenci dla dalszego rozwoju kluczowe jest powstanie stałego miejsca umożliwiającego ćwiczenia, organizację większych pokazów cyrkowych oraz warsztatów specjalistycznych czy zapraszanie artystów z kraju i zagranicy z ich pokazami do Gdańska. Rozwój takiej infrastruktury dałby możliwość działań artystycznych, edukacyjnych i społecznych, które w ostatnich latach stają się coraz istotniejszym elementem projektów animacyjnych realizowanych także na Pomorzu. Obecne rozproszenie działań i brak wyraźnego lidera/liderki w środowisku wpływa negatywnie, pomimo to obserwacja lokalnej grupy cyrkowej wskazuje, że pomimo tych wyzwań środowisko charakteryzuje duża motywacja i wspólnotowość. Dla wielu osób to właśnie cyrk jest miejscem do rozwoju osobistego i artystycznego, często pasją z lat studenckich, która zostaje na dłużej. Dodatkowym wzmocnieniem byłoby organizowanie dużego wydarzenia miejskiego skupiającego jedynie na sztuce cyrkowej. Takie wydarzenie np. w formie weekendowego festiwalu cyrkowego mogłoby mieć zarówno element integracji cyrkowego środowiska lokalnego, możliwość prezentacji dla lokalnych artystów, wzmocnienie osób liderek i wzrost ich kompetencji, ale także pokazanie mieszkańcom/mieszkańcom Gdańska czy też turystom wartość i różnorodność sztuki cyrkowej. Moim zdaniem zadbanie o stałe zajęcia cyrkowe sprofilowanych na różne grupy wiekowe wspierałoby rozpoznawalność cyrku oraz kształtowałoby grupę odbiorców dla tych widowisk. Ponadto wszelkie działania angażujące cyrk w projekty animacyjne, społeczne czy edukacyjne, organizacja warsztatów cyrkowych dla dzieci, rodzin czy seniorów, treningów plenerowych, wystawy sztuki wizualnej dotyczącej cyrku czy wykładów wpływa na trwalsze zakorzenienie się cyrku w kulturalnej ofercie miasta, ale także w ludzkiej świadomości.

Bibliografia

Książki i artykuły:

1. (2022) Międzynarodowy Festiwal Teatrów Plenerowych i Ulicznych FETA / Gdańsk, Plama GAK
2. Bogucka, M. (1967). *Życie codzienne w Gdańsku. Wiek XVI–XVII*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy
3. Czarnecka, A. (2019). Znaczenie cyrku w kulturze polskiej po 1945 roku. w: L. Burszta, & M. Goliński (red.), *Kultura widowiska w Polsce XX wieku*, Wydawnictwo Naukowe UAM
4. Czarnecka, D. (2019). *(Nie)realny socjalizm. Cyrk w powojennej fotografii prasowej na przykładzie „Przekroju” (1945–1956)* w: M. Choma-Jusińska, M. Kruszyński, T. Osieński (red.), *Życie codzienne w PRL*, Instytut Pamięci Narodowej
5. Kotarski, E. (1988). *Teatr i dramat w siedemnastowiecznym Gdańsku* w: J. Ciechowicz (Red.), *Gdańsk teatralny. Historia i współczesność*, Gdańsk
6. Połec, M. (2018). *Kto dba o występy uliczne? Niematerialne dziedzictwo w aktywności artystów ulicznych*. W: M. Połec (red.), *Młodzi badacze o zarządzaniu publicznym* (s. xx–xx). Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego
7. Połec, M. (2019). *Występy uliczne: balansując pomiędzy trzema sektorami działalności społeczno-gospodarczej*. W: M. Połec (red.), *Młodzi badacze o zarządzaniu publicznym* (s. xx–xx). Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego
8. Roszak, O. (2014). *Flagrantis – funkcjonowanie gdańskiej grupy ogniowo-cyrkowej* [Praca magisterska]. Uniwersytet Gdański
9. Witczak, T. (1959) *Teatr i dramat staropolski w Gdańsku*, Gdańskie Towarzystwo Naukowe

Hasła z Gedanopedii (encyklopedia internetowa)

1. Ciechowicz, J. (2025). *Teatr po roku 1945*.
https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=TEATR_PO_ROKU_1945 (odczyt z dnia 25 września 2025 r.)
2. Gliński, M. (2025). *Teatr Tivoli*.
https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=TEATR_TIVOLI (odczyt z dnia 25 września 2025 r.)

3. Rozmarynowska, K. (2025). *Targ Drzewny*.
https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=TARG_DRZEWNY (odczyt z dnia 25 września 2025 r.)
4. Szczypior, J. (2025). *Deisch Matthaeus, rytownik*.
https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=DEISCH_MATTHAEUS,_rytownik
(odczyt z dnia 25 września 2025 r.)
5. Śliwiński, B. (2025). *Hala Widowiskowo-Sportowa Stoczni Gdańskiej*.
https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=HALA_WIDOWISKOWO-SPORTOWA_STOCZNI_GDA%C5%83SKIEJ (odczyt z dnia 25 września 2025 r.)
6. Śliwiński, B. (2025). *Hala Widowiskowo-Sportowa Olivia*.
https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=HALA_WIDOWISKOWO-SPORTOWA_OLIVIA (odczyt z dnia 25 września 2025 r.)
7. Śliwiński, B., & Kromer, A. (2025). *Miejski Ogród Zoologiczny Wybrzeża*.
https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=MIEJSKI_OGR%C3%93D_ZOOLOGICZNY_WYBRZE%C5%BBA (odczyt z dnia 25 września 2025 r.)
8. Szlagowska, D., Michalak, J. M., Loew, P. O., & Anczykowska-Wysocka, W. (2025). *Muzyka*.
<https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=MUZYKA> (odczyt z dnia 25 września 2025 r.)
9. Szreter, D. (2025). *Koperski Romuald, podróżnik, dziennikarz, muzyk*.
https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=KOPERSKI_ROMUALD,_podr%C3%B3%C5%BCnik,_dziennikarz,_muzyk (odczyt z dnia 25 września 2025 r.)
10. Staręga, M., & Michalak, J. M. (2025). *Sporthalle (Opera Bałtycka)*.
[https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=SPORTHALLE_\(Opera_Ba%C5%82tycka\)](https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=SPORTHALLE_(Opera_Ba%C5%82tycka)) (odczyt z dnia 25 września 2025 r.)
11. Woziński, A., & Kal, E. (2025). *Malarstwo*.
<https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=MALARSTWO> (odczyt z dnia 25 września 2025 r.)
12. Kąkol, P. (2025). *Teatr do końca XVIII wieku*.
https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=TEATR_DO_KO%C5%83CA_XVIII_WIEKU (odczyt z dnia 25 września 2025 r.)
13. Szczypior, J. (2025). *Fontanna Heweliusza*.
https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=FONTANNA_HEWELIUSZA (odczyt z dnia 25 września 2025 r.)

Informacje i reportaże z „Dziennika Bałtyckiego”

1952

„Między czterema masztami namiotu”. (1952, 17 czerwca). *Dziennik Bałtycki*, nr 144.

1953

[Cyrk nr 4 — ogłoszenie]. (1953, 21 lipca). *Dziennik Bałtycki*, nr 172.

[Cyrk nr 4 — występ]. (1953, 8 sierpnia). *Dziennik Bałtycki*, nr 188.

[Program Cyrku nr 1 „Cyrk wczoraj i dziś”]. (1953, 22 sierpnia). *Dziennik Bałtycki*, nr 200.

„I hrabina też stała”. (1953, 28 sierpnia). *Dziennik Bałtycki*, nr 205.

1954

[Cyrk nr 6 z Wrocławia]. (1954, 15 lipca). *Dziennik Bałtycki*, nr 167 (3132).

[Program Cyrku nr 3]. (1954, 26 sierpnia). *Dziennik Bałtycki*, nr 203 (3168).

[Cyrk nr 3 – Pl. Zebrań Ludowych]. (1954, 10 września). *Dziennik Bałtycki*, nr 216 (3181).

1955

Walentynowicz, W. (1955, 1 marca). *Sprzedana narzeczona*. *Dziennik Bałtycki*, nr 51 (3326).

„Pod cyrkowym płótnem”. (1955, 18 lipca). *Dziennik Bałtycki*, nr 164 (8489).

[Cyrk — Brama Oliwska]. (1955, 20 lipca). *Dziennik Bałtycki*, nr 171.

„Już w sobotę cyrk nr 2”. (1955, 18 sierpnia). *Dziennik Bałtycki*, nr 196 (3471).

1956

[Patronat MRN nad Cyrkiem nr 7]. (1956, 9 lutego). *Dziennik Bałtycki*, nr 34 (1620).

„Din-don przedstawia Charlie Chaplina...” (1956, 30 czerwca). *Dziennik Bałtycki*, nr 155 (3741).

[Cyrk Din-Don — ostatnie dni]. (1956, 18 lipca). *Dziennik Bałtycki*, nr 170.

[Cyrk Poznań – Pl. Zebrań Ludowych]. (1956, 1 września). *Dziennik Bałtycki*, nr 209.

„Cyrk Węgierski na Wybrzeżu”. (1956, 9 października). *Dziennik Bałtycki*, nr 241.

1957

[Cyrk „Gdańsk” — ogłoszenie]. (1957, 6 lipca). *Dziennik Bałtycki*, nr 159 (4055).

[Cyrk „Gdańsk” — termin]. (1957, 10 lipca). *Dziennik Bałtycki*, nr 162 (4058).

[Cyrk „Gdańsk” — ogłoszenie]. (1957, 31 lipca). *Dziennik Bałtycki*, nr 180 (4076).

1958

„Cyrk Pomorski na Wybrzeżu”. (1958, 31 maja). *Dziennik Bałtycki*, nr 128 (4334).
[Cyrk „Poznań” we Wrzeszczu]. (1958, 9 sierpnia). *Dziennik Bałtycki*, nr 188 (4394).

1959

[Cyrk Warszawa — ogłoszenie]. (1959, 25 czerwca). *Dziennik Bałtycki*, nr 150 (4667).
[Cyrk Gdańsk — ogłoszenie]. (1959, 23 lipca). *Dziennik Bałtycki*, nr 174 (4691).
[Duo Emilio w programie Variete]. (1959, 30 kwietnia). *Dziennik Bałtycki*, nr 102 (4619).
[Zmiana lokalizacji Cyrku Gdańsk]. (1959, 2–3 sierpnia). *Dziennik Bałtycki*, nr 183 (4700).

Inne źródła internetowe

https://pl.wikipedia.org/wiki/Cirque_du_Soleil (odczyt z dnia 15 października 2025 r.)

<https://jestemzgdanska.pl/n-szczegoly-wydarzenia.qbpage?dataFiltr=2025-10-04&wydarzenieId=159623560> (odczyt z dnia 10 października 2025 r.)

<https://www.czerwonenoski.pl/klown-medyczny/gdzie-nas-spotkasz/> (odczyt z dnia 10 października 2025 r.)

<https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Zadzwon-po-usmiech-Fundacja-Dr-Clown-uruchamia-wirtualne-wsparcie-dla-malych-pacjentow%2Ca%20> (odczyt z dnia 10 października 2025 r.)

<https://www.drclown.pl/lista-miast-ktore-odwiedzamy> (odczyt z dnia 10 października 2025 r.)

Inne źródła

Broszura *Jarmark Dominikański '73*